

Relativní a trvale otevřený pojem 'mezinárodního práva'

Hugo Grotius následuje Aristotela v dualistickém pojetí práva.¹ Aristoteles liší mezi právem prostým a právem politickým.² Grotius rozděluje právo na přirozené (*ius naturale*) a volní (*ius voluntarium*); nepoužívá však historicky rozpínavý i smršťující se pojem *ius positivum*.³ Přirozené právo vymezuje jako diktát pravého rozumu. Skrze svoje uvažování se zařazuje do racionalistické školy přirozeného práva.⁴ Přirozené právo vystupuje jako věčná míra hodnocení jakéhokoli chování. Přitom slučuje v jedno morální, etická a racionální měřítko.⁵ A souběžně přirozenému právu přisuzuje jako jiní ahistorickou, odvěkou neměnnost. Ani bůh nadaný kreační silou, stvořitel přírody, se nestane autorem jeho možné změny. Bůh sám určuje, co se přikazuje nebo zakazuje.⁶

Druhou doplňující součástí práva je volní právo. *Ius voluntarium* se dělí podle Grotia na božské právo (*ius divinum voluntarium*) a lidmi (*ius voluntarium humanum*) ustavené či předepsané. Je-li přirozené právo svým původem racionalistické, tak lidské právo se rodí z vůle rozdílných subjektů. Přitom volní právo utvořené lidmi obsahuje tři podtřídy. Zahrnuje občanské (civilní) právo a lidské volní právo jiné než občanské v úzkém smyslu, jež sestává z příkazu otce anebo pána či někoho obdobného. Konečně lidské volní právo jiné než občanské v širším smyslu nazývá právem národů - *ius gentium*.⁷ Zdrojem jeho závazné síly je vůle všech národů nebo významného množství národů.⁸ Přitom volní právo národů se

---

¹ Hugo Grotius se označuje za 'otce' mezinárodního práva. Mimo jiné francouzský král ho vítal jako 'zázrak Holandska'. H. Grotius žil v letech 1583 až 1645. Na jeho náhrobním kameni je vyryt epitaf, jenž pro sebe sepsal v dopise bratrovi čtyři roky před smrtí: „*Grotius hic Hugo est, batavum captivus et exul, Legatus Regni Suedia magna tui.*“

² Aristotelés, *Etika Nikomachova*, Praha, 1992, s. 127.

³ Obrat *ius positivum* se již objevuje v 6. století ve třetí sbírce justiniánské kodifikace (*Iustiniani Institutiones*) z roku 533, a to v souvislosti s *lege ponere*. Od latinských výrazů *ponere* a jeho tvaru *pono* jsou odvozena slova *positus* a *positivus*, jejichž význam označuje to, co je vytvořeno či stanoveno lidskou vůlí. T. Machalová, Úvod do právní filozofie (Základní pojmy), I. Díl, Brno, 1998, s. 85. K tomu se však dále uvádí, že boloňský kanonista Damaso používal uvedený obrat ve svém díle sepsaném v letech 1210 nebo 1215. Jiní naopak odkazují k Abélardovi (1079-1142) coby filozofovi a teologovi, jenž obhajoval prvenství rozumu nad zjevením a vírou. Středověcí kanonisté používali obratu, aby odlišili *ius positivum* od přirozeného práva.

⁴ Na rozdíl od voluntaristické školy.

⁵ E. Dumbauld, Editor's Introduction, in: H. Grotius, *Prolegomena to the Law of War and Peace*, New York, 1957, s. X: „*Natural law is defined as „the dictate of right reason, indicating with respect to any act, from its conformity or nonconformity with rational nature itself, that moral turpitude or moral necessity inheres in it, and hence that such act is prohibited or commanded by God, the author of nature.*“

⁶ Tamtéž, s. X-XI.

⁷ Římský právník Sextus Pomponius uvádí: „*ius gentium*, cizinecké právo je právem, jež používají všechny lidské kmeny (*ius gentium est, quo gentes humanae utuntur*).“

⁸ H. Grotius, *Prolegomena to the Law of War and Peace*, New York, 1957, s. 13; J. L. Kunz, *Natural-Law Thinking in the Modern Science of International Law*, *American Journal of International Law (AJIL)*, 1961, Vol. 55, s. 951: „*Grotius distinguished the “natural” and “voluntary” jus gentium...*“ Č. Čepelka, P. Šturma, *Mezinárodní právo veřejné*, Praha, 2003, s. 40.

odlišuje od práva přirozeného.⁹ Závazná pravidla 'mezinárodního práva' spoléhají na společný souhlas všech nebo mnoha národů a jejich obecného přijetí jako závazných pravidel. Právě společný, vzájemný souhlas má sílu normové kreativity. A v kontextu mezinárodního práva lze na něho účinně spoléhat.

Právo národů se podle Grotia používá mezi národy nebo jejich vládci,¹⁰ ať se odvozuje z přirozenosti, anebo je založené božími zákony či má svůj původ v obyčeji nebo mlčky sjednaných dohodách (*ius illud quod inter populos plures aut populorum rectores intercedit, sive ab ipsa natura profectum, aut divinis constitutum legibus, sive moribus et pacto tacito introductum*). Grotius tak spatřuje v mezinárodním právu právní soubor, jenž se zabývá vzájemnými vztahy mezi státy nebo vladaři států, ať se odvozuje z přirozenosti, nebo je založen božími rozhodnutími či má svůj původ v obyčeji a v mlčky sjednané dohodě. Jak je zřejmé, jeho pojem 'mezinárodního práva' komplementárně a smíšeně ukazuje na přirozené právo, božská nařízení i na volní právo ustavené v obyčejích a mlčky sjednaných dohodách. Není jasné, na kterou část je položen důraz anebo jak jsou vztahy mezi nimi hierarchizovány. Zástupci nauky se přou, co může být pro Grotia prvotní. Pojmově založený trojitý základ mezinárodního práva se v Grotiových pracích souběžně proměňuje v hlediska, skrze něž mohou být systematicky nahlíženy a zkoumány jednotlivé jevy.

Pro Grotia je právo národů postřehnutelné a reálné nikoli jako pouhá složka přirozeného práva, nýbrž jako součást sociální praxe. Právo národů tu vskutku existuje, aby upravovalo vnější chování vladařů nebo národů. Proto je k němu nutné upírat vyčerpávající a soustavný zájem. Studium mezinárodního práva není subjektivně převzatý osobní úkol, jenž postrádá hlubší objektivní opodstatnění. Nýbrž takový úkol zadává samo blaho lidstva. Pro Grotia tak mezinárodní právo přestává být pouhou normovou projekcí nadsmyslného, součást transendentálního, nýbrž je reálným sociálním jevem.

Osvícenský naturalismus se později nevzdává volní ani racionální složky. Obě totiž jsou nezastupitelné v přirozeném uvažování. Avšak zavádí do pojetí přirozeného práva prvky zkušenosti a popisu přirozeného stavu před uzavřením společenské smlouvy. Osvícenský racionalismus je rovněž vyhraněně politický. Vidí v budoucnosti možnost změny. Zaměřuje se na společenské metamorfózy; vyvrácení feudální společnosti, jejích mohutných sociálních pevností, a na nastolení racionálního společenského uspořádání. Jeho učení se stává rázně a

---

⁹ H. Grotius, op. cit. 8, s. 13: „And this is what is called the law of nations, whenever we distinguish that term from the law of nature.”

¹⁰ Srov. M. A. Zimmermann, Historický vývoj mezinárodního práva v XIX. a XX. století, Praha, 1929, s. 13.

důsledně individualistické. Zejména prosazuje přirozená práva člověka coby universální.¹¹ Ve vztahu k právu ovšem snižuje nebo někdy dokonce popírá úlohu komplementárního pozitivního práva, jež poskytuje nezbytný rámec všeobecným příkazům a zásadám přirozeného práva.¹²

Jednoznačné odmítání objektivní existence pozitivního práva v mezinárodních vztazích se prosazuje v díle Samuela Puffendorfa. Puffendorf přejal myšlenku Thomase Hobbesa, jenž se v Leviathanu, v části o občanských zákonech, připojuje k dualistickému chápání práva, když popisuje zákony přirozené a dané. Přirozené jsou zákony od věčnosti a nazývají se buď přirozené nebo mravní zákony. Jsou to mravní ctnosti, např. spravedlnost, nestrannost a všechny duševní vlastnosti vedoucí k pokoji a dobročinnosti...Naproti tomu dané zákony nejsou od věčnosti, nýbrž staly se zákony z vůle těch, kteří měli nad ostatními svrchovanou moc. Jsou buď psané nebo se lidem oznamují jiným projevem zákonodárcovy vůle.¹³ Právě myšlenka, že dané zákony se staly zákony z vůle nadřízených, kteří mají svrchovanou moc, je lákavá i vlivná. Proto pozitivní právo nepředstavuje pro Puffendorfa pouhé akty vůle, nýbrž příkazy uložené nadřízeným zákonodárcem.¹⁴ Puffendorf odmítá, v geometricky logické přesnosti, ideu souhlasu (konsensu), jenž se utváří mezi rovnými suverény.¹⁵ Souhlas nezapadá do mocenského utváření i základu práva. Souhlas se zpravidla nezakládá na mocenském hierarchickém vztahu. Podvojnost přirozeného a pozitivního práva ponechává ve vnitrostátním právu.¹⁶ Kdežto ve společenství národů upravuje vztahy pouze přirozené právo, a to skrze *leges naturales*.¹⁷

Puffendorf se rozchází s tradicí, u níž mimo jiné stojí Grotius i Suárez; tradici budovanou na dualismu práva přirozeného a volního, ale jenom ve vztahu k mezinárodnímu společenství. Puffendorf zužuje rozsah (intenzionální prvek) pojmu mezinárodního práva. Prosazuje tak monismus svého druhu; jedinečné působení přirozeného práva v mezinárodním

---

¹¹ John Locke, *The Second Treatise of Civil Government*, in: L. Henkin, G. L. Neuman, D. F. Orentlicher, D. W. Leeborn, *Human Rights*, New York, 1999, s. 23: „*Man being born, as has been proved, with a title to perfect freedom and uncontrolled enjoyment of all the rights and privileges of the law of nature with any other men in the world...*“

¹² S. Hall, *The Persistent Spectre: Natural Law, International Order and the Limits of Legal Positivism*, *European Journal of International Law (EJIL)*, 2001, No. 2, s. 274.

¹³ T. Hobbes, *Leviathan* neboli o podstatě, zřízení a moci státu církevního a občanského, Praha, 1941, s. 303.

¹⁴ R. Ago, *Positive Law and International Law*, *American Journal of International Law (AJIL)*, Vol. 51, No. 4, 1957, s. 695: „*For Puffendorf 'jus positivum' meant still and more than ever law laid down by voluntary acts...*“

¹⁵ Samuel Puffendorf (1632-1694) patří k radikálním naturalistům.

¹⁶ R. Ago, op. cit. 14, s. 695: „*It follows that Suárez and Grotius dual idea of natural law-positive law, admitted by Puffendorf in the case of national law...*“

¹⁷ S. Hall, op. cit. 12, s. 274.

společnosti, jemuž ale odnímá objektivní povahu.¹⁸ A to navzdory skutečnosti, že evropští vladaři nebo národy považují pozitivní mezinárodní právo za skutečné.

K obdobně blízkému závěru přichází John Austin; jinak profesor teorie práva (*jurisprudence*) a práva národů na Londýnské univerzitě.¹⁹ Jeho přístup na rozdíl od Pufendorfa vychází z pozitivně právních pozic; pozitivismus především spoléhá na pozorování ověřitelných skutečností a odmítá se zabývat metafyzickými jevy.²⁰ Positivismus se stará o vědění spíše než o hodnocení či poměřování. Tak se staví do protikladu vůči naturalismu. Za věc teorie práva pokládá pozitivní právo. Přitom vymezuje právo jediným společným pojmem. Austin má na mysli právo předepsané politicky nadřizenými politicky podřízeným (*law set by political superiors to political inferiors*). V jeho pojmu jasně prosvítá Hobbesova myšlenka. Jednoduše a přísně vzato právo je podle Austina příkazem (*command*), jenž jedni ukládají druhým. Tady se objevuje heteronomní i autoritativní vnímání práva. Odděluje od sebe dvě politické skupiny: nadřizené a podřízené. Jedni jsou ti, kdož příkaz předepisují, zatímco druzí mají být příkazu poslušní či ho ctít.

Sám příkaz zavazuje obecně; nejde o příkaz uložený *ad hoc* ani o osobitý, jedinečný imperativní akt.²¹ Austin určuje právo jako mocenský poměr mezi lidmi. Právo předepisuje suverén nebo svrchovaný orgán složený z osob členovi anebo členům nezávislé politické společnosti, kde je suverén nebo svrchovaný orgán nejvyšším. Právo podle Austina tímto předpokládá existenci suveréna a nezávislou politickou společnost, které jsou vlastní státu. Austin dále připouští, že mohou být předepsány imperativní příkazy obecné povahy, a to osobami, jež se nepodřizují suverénovi či se nacházejí v přirozeném stavu nebo v anarchické pozici. To je důležité. Nejedná se však o zákony v přísném slova smyslu. Jejich studiu by se neměla věnovat teorie práva, nýbrž věda o pozitivní morálce (*science of positive morality*). K takovým pravidlům nebo zákonům (*laws*) se řadí pravidla toho druhu, která jsou uložena národům nebo suverénům ve vzájemných vztazích přesvědčením platným mezi takovými národy (*And laws or rules of this species, which are imposed upon nations or sovereigns by opinions current amongst nations...*).²² Tato pravidla však zařazuje do skupiny, kde se také objevují pravidla cti nebo zákony předepsané módou. Bez ohledu na absenci závaznosti, první mohou být trvalejšího charakteru. Ale co zákony nestálé módy?

---

¹⁸ Č. Čepelka, P. Šturma, op. cit. 8, s. 41.

¹⁹ John Austin žil v letech 1790 až 1859.

²⁰ J. Austin vydal stěžejní dílo *The Province of Jurisprudence Determined* v roce 1832.

²¹ S. Hall, op. cit. 12, s. 279.

²² Tamtéž, s. 280.

Zájmem pozitivismu bylo vždy přesně vyznačovat objekty poznání, a to včetně práva. A tak se úporně zaobírat věděním. To činí i jeho zastánce Austin. Ovšem Austinův pojem práva je zřetelně konstruován apriorně a v obecnosti.²³ Jako každý jiný pojem třídí realitu; pomáhá rozlišovat skutečnosti. Mezinárodní právo v Austinově chápání nesplnilo všeobecné znaky pojmu 'práva', jenž je předjímán, a proto mezinárodní právo přestalo být skutečným, pravým právem. Stalo se formou pozitivní mezinárodní morálky. Nepřítomnost politicky nadřazených a nezávislé politické komunity činí z práva národů případ velmi problematický. Pro mezinárodní právo se proto nehodí používat v přísném slova smyslu slovo 'právo'.²⁴ Austin dospívá zhruba do míst, kde je dříve Puffendorf, byť jako učenec přirozeného práva. Oba vyšli z různých konců: naturalistické a pozitivistické teorie. Jeden využívá Hobbesovo porozumění právu. Kdežto druhý se nechá inspirovat a utváří apriorní, obecný pojem 'práva', skrze něhož nahlíží a poznává realitu. Přitom se dopouští typického protivědeckého omylu.²⁵

Jeremy Bentham, Austinův pozitivistický předchůdce, našel rovněž v pozitivistickém učení užitečné myšlenkové zázemí.²⁶ Bentham snad poprvé používá sousloví 'mezinárodní' v díle *Introduction to the Principles of Morals and Legislation* vydaném v roce 1789.²⁷ Nahrazuje staré sousloví souslovím 'mezinárodní právo'. Staré sousloví 'právo národů' ovšem z reality práva nemizí. Bentham si je vědom pojmové novosti; sousloví mu připadá dostatečně obdobné a srozumitelné. Jeho používání zamýšlí zavést, aby označil odvětví práva, jež vchází pod název právo národů. Pojem 'mezinárodního práva' vymezuje jako vzájemné úkony mezi suverény jako takovými (*mutual transactions between sovereigns as such*). Oproti Austinovu pojmu se tu objevuje autonomní povaha práva. V pojmu se objevují dva obecné rozlišovací znaky, a to vzájemné úkony a suverénové.²⁸ Suverénové tvoří takové odvětví práva skrze vzájemné úkony. Úkony prováděné jednotlivci, jež jsou podřízeni jednotlivým státům, upravují vnitrostátní předpisy a podléhají rozhodování vnitrostátních tribunálů. Jakmile obsahují mezinárodní prvek, řídí se mezinárodním právem soukromým. Kdežto úkony suverénů zakládají mezinárodní právo. Bentham uzavřel, že mezinárodní právo má pouze státy za své subjekty.²⁹ Tím oddělil úkony suverénů od úkonů soukromých osob a

---

²³ R. Ago, Positivism, in: R. Bernhardt, (ed.), *Encyclopedia of Public International Law (EPIL)*, Vol.III, 1997, s. 1078.

²⁴ H. L. A. Hart, *Pojem práva*, Praha, 2004, s. 19.

²⁵ R. Ago, op. cit. 23, s. 1078.

²⁶ Jeremy Bentham žil v letech 1748 až 1832.

²⁷ Srov. M. W. Janis, *Individuals as Subjects of International Law*, *Cornell International Law Journal*, 1984, Vol. 61, in: M. W. Janis, J. E. Noyes, *Cases and Commentary on International Law*, St. Paul, 1997, s. 313.

²⁸ Anglický výraz 'sovereign' může být rovněž překládán jako vladař, panovník nebo monarcha.

²⁹ M. W. Janis, op. cit. 20, s. 313.

vymezil hranici mezi mezinárodním právem veřejným a soukromým. Mezinárodnímu právu soukromému určil místo ve vnitrostátním právu.

Benthamovo nazírání na mezinárodní právo neoslabilo pochybnosti, je-li mezinárodní právo skutečným právem. Brzy se ale objevil právník, jenž vyvrací, falsifikuje Benthamovy názory. A tak poukazuje na jeho omyl. Georg Jellinek³⁰ v díle *Allgemeine Staatslehre* uvádí, že mezinárodní právo je právem, které zavazuje státy v jejich mezinárodních vztazích (*Dieses Völkerrecht ist das Recht, welches die Staaten in ihren Beziehungen bindet...*).³¹ Jellinek vnímá, že se v pozitivní teorii bojuje o bytí či nebytí mezinárodního práva. Jde takřka o hamletovskou otázku, vztaženou na mezinárodní právo. Jellinek proto navrhuje výlučné používání starých civilistických šablon. Mezinárodní právo se podle něho vyznačuje nejen jiným základem, ale také vykazuje jinou celost obecných znaků.³² Podstatný rozdíl mezi mezinárodním právem a vnitrostátním právem spočívá v tom, že mezinárodní právo neupravuje vztahy nadřízenosti a podřízenosti. Je spíše právem mezi koordinovanými jednotkami.³³ Těmi jednotkami jsou státy nadané svrchovaností a vlastní vůlí, která nemá vnější omezení. Státy, pro něž platí Hegelova idea,³⁴ se podrobují mezinárodním pravidlům z vlastní vůle. Jakmile se dodržování mezinárodního práva střetne s existencí státu, mezinárodní pravidlo ustupuje, protože stát a jeho bytí stojí výše než každé jednotlivé pravidlo.³⁵ Mezinárodní právo je tu kvůli státům a nikoli státy kvůli mezinárodnímu právu.³⁶

Nalezení rozdílů mezi mezinárodním a vnitrostátním právem znovu staví mezinárodní právo do zájmu pozitivistické jurisprudence. Jellinekova teorie autolimitace, jež je prvořadě individualistická, vychází z obecného poznatku. Stát je *prius*; tudíž stojí nad jakýmkoli jiným společenským celkem či pravidlem. Může se kdykoliv zbavit mezinárodního pravidla; jak si umane. Stát činí jenom to, co si subjektivně přeje. Mezinárodní právo Jellinek ponechává napospas egoistickým státům Jeho teorie tím zcela podřívá objektivitu, ale zejména objektivní závaznost mezinárodního práva. Podle Jellineka je vůle jednotlivého státu konstitutivní pro mezinárodní právo; ta pravidla ustavuje, ale také se jich zbavuje. Vůle státu stojí nad a mimo pravidla mezinárodního práva.³⁷

³⁰ G. Jellinek žil v letech 1851 až 1911.

³¹ G. Jellinek, *Allgemeine Staatslehre*, Berlín, 1922, 3. vydání, s. 376.

³² Tamtéž, s. 376: „*Aber nicht nur die Grundlage, auch die Gesamtheit der anderen Merkmale des Rechtes sind beim Völkerrecht gegeben.*“

³³ Tamtéž, s. 376: „*Der wesentliche Unterschied des Völkerrechts von dem Staatsrechte liegt darin, daß in jenem keine Verhältnisse Über- und Unterordnung reguliert werden, es vielmehr ein Recht zwischen Koordinierte ist.*“

³⁴ R. Ago, op. cit. 23, s. 698.

³⁵ G. Jellinek, op. cit., s. 377: „*Da, wo Beobachtung des Völkerrechts mit der Existenz des Staates in Konflikt kommt, tritt hingegen die Rechtsregel zurück, weil der Staat höher steht als jeder einzelne Rechtssatz...*“

³⁶ Tamtéž, s. 377: „*...das Völkerrecht ist der Staaten, nicht aber sind die Staaten des Völkerrechtes wegen da.*“

³⁷ R. Ago, op. cit. 23, s. 283.

Jellinekovo důsledné zaměření na jedinečnost státu zcela nepřehlíží celek mezinárodního společenství. Přisuzuje mu ovšem čistě anarchický charakter, proto také mezinárodní právo označuje za anarchické. Jeho teorie anarchii mezinárodního práva ještě vyostřuje. Tím odkazuje na cosi, co se dříve objevuje u Austina. Mezinárodní společenství je jím ovšem viděno zásadně jinak než ostatní politické organismy.

Takové základy mezinárodního práva nepřijímá Heinrich Triepel.³⁸ Triepel se sice nevzdává voluntarismu v pozitivistické vědě, nicméně nahrazuje oddělenou vůli jednotlivého státu (*Einzelwille*) - vždyť jediná vůle státu pro vznik mezinárodního práva nestačí - kolektivní vůlí (*Gemeinwille*) kolektivu států.³⁹ A tak opouští individualistický rozměr mezinárodního práva a uchyluje se k myšlence Rousseaua. Je nutné stvořit něco, co je *volonté générale*. Kolektivní vůle států zůstává nad a mimo pravidla mezinárodního práva. Aby bylo objektivně udržováno mezinárodní právo, společná vůle se musí přiblížit fikci či se fikcí stát. Ta poté žije vlastním životem bez ohledu na státy, které ji vytvořily. Jindy představuje faktickou asambláž vůle států. Její rozdílné chápání se rozporuplně promítá do otázky, jak může většina států zavázat mezinárodní společenství jako celek? Nebo co znamená jednostranně uložený závazek.⁴⁰

Věda jako diskursivní proud zná výpovědi nejenom známých, ale také zapomínaných právníků. Elizabeth Readová⁴¹ rozumí mezinárodním právem na počátku minulého století zásady a pravidla, jež civilizované národy uznávají za závazné.⁴² Současně připomíná, že mezinárodní právo je založeno na obyčeji a souhlasu. Ozřejmuje tak, jak jsou pravidla vyjadřována: skrze obyčeje a smlouvy. Předcházející část ovšem důkladněji osvětluje co národům, a tím mezinárodnímu společenství, chybí. Takto zdůrazňuje anarchickou povahu mezinárodní pospolitosti. V mezinárodním společenství se neobjevuje hierarchie coby organizační činitel sociálních útvarů. Mezinárodní společenství postrádá společný parlament neboli institucionalizovanou moc, která jako jediná autoritativně schvaluje ústavu anebo zákony. Nemá společný soud, jenž autoritativně vykládá a používá zákony předepsané parlamentem. Společenství chybí jednotná vláda, která autoritativně spravuje a rozhoduje věci veřejné.⁴³

---

³⁸ Heinrich Triepel žil v letech 1868 až 1946.

³⁹ S. Hall, op. cit. 23, s. 283.

⁴⁰ A. Carty, *Critical International Law: Recent Trends in Theory of International Law, EJIL*, No. 1, s.

⁴¹ E. F. Readová, *Mezinárodní právo a mezinárodní vztahy*, Praha, 1926.

⁴² Tamtéž, s. 17.

⁴³ J. Locke, *Dopis o toleranci*, Brno, 2000, s. 47: „Stát považuji za společenství lidí, jež bylo ustaveno pouze kvůli zachování a rozvíjení občanského blaha (*civil goods*, angl., *bona civilia*, lat.).“

Během dlouhých období se ozřejmuje, že pojmové vystižení mezinárodního práva není výlučnou věcí vědy. Znaky pojmu 'mezinárodního práva' se objevují v rozhodování prvního světového soudu v případě *Lotus*.⁴⁴ Stálý dvůr mezinárodní spravedlnosti, když rozhodoval případ *Lotus*,⁴⁵ se vyjádřil k pojmu 'mezinárodního práva'. Podle Dvora mezinárodní právo upravuje vztahy mezi nezávislými státy. Právní pravidla zavazující státy vycházejí tudíž z jejich vlastní svobodné vůle vyjádřené v úmluvách nebo obyčejí obecně přijatými... a založenými proto, aby upravovaly vztahy mezi těmito koexistujícími nezávislými společenstvími nebo za účelem dosažení společných cílů. Omezení nezávislosti států nemůže být proto předpokládáno. (*International law governs relations between independent States. The rules of law binding upon States therefore emanate from their own will as expressed in conventions or by usages generally accepted as expressing principles of law and established in order to regulate the relations between these co-existing independent communities or with a view to the achievement of common aims. Restrictions upon the independence of States cannot therefore be presumed.*). Dvůr zdůrazňuje nejenom svobodnou vůli států, která stojí nad pravidly mezinárodního práva a rovněž mimo ni, ale zejména svrchovanost.

Ze svrchovanosti činí totální východisko mezinárodního práva. Jakoby pravidla mezinárodního práva vyjadřovala, co to znamená být suverénem a nic více. Stejně tak může být pokládána svoboda jednotlivce jako výchozí bod vnitrostátního práva.⁴⁶ Obě mohou být omezeny pouze právem. Ale v autonomním mezinárodním společenství je právo tvořené samotnými suverény. Zatímco v heteronomním vnitrostátním právu omezení svobody činí zákonodárny sbor nebo někdo jiný.⁴⁷

Soudní pokus o vymezení pojem 'mezinárodního práva' obsahuje nepominutelný odkaz na dohodnuté účely mezi státy, aniž jediný uvádí. Dvůr je ve výroku mlhavý a neurčitý.

---

⁴⁴ Permanent Court of International Justice (*PCIJ*), 1929, Ser. A, No. 9. Citováno podle M. Dixon, R. McCorquodale, *Cases and Materials on International Law*, Londýn, 1991, s. 269.

⁴⁵ Při srážce s francouzským parníkem *Lotusem* se na volném moři (Středozemní moře) potopila turecká loď *Boz-Kourt* a osm námořníků zahynulo, zatímco poškozený parník *Lotus* doplul do tureckého přístavu. Tam byl poručík Demons, jenž v době nehody držel hlídku, obviněn ze spáchání trestného činu zabití z nedbalosti (*involuntary manslaughter*). Otázka, kterou si položil Dvůr zněla následovně. Může Turecko vykonat trestněprávní jurisdikci vůči francouzskému občanovi, a to podle čl. 15 Lausannské úmluvy z roku 1923, jenž se dovolává zásad mezinárodního práva při rozdělení jurisdikcí? Stálý dvůr mezinárodní spravedlnosti zjišťuje, že mezinárodní právo nezakazuje státu vykonávat jurisdikci na vlastním území ve vztahu k jakémukoli případu, jenž se stal mimo vlastní území. Mezinárodní právo neobsahuje obecný zákaz rozšířit aplikaci jeho zákonů a příslušnosti jeho soudů na osoby, majetek a činy spáchané mimo území. Státům přísluší široká míra uvážení, která je pouze omezena v určitých případech zakazujícími pravidly.

⁴⁶ M. Koskenniemi, *From Apology to Utopia. The Structure of International Legal Argument*, Helsinky, 1989, s. 221.

⁴⁷ Tamtéž, s. 221: „*The essence of the law is not to allocate competences but to establish duties as exceptions to the initial liberty.*”

Dvůr naznačuje instrumentálnost mezinárodního práva, jež může být chápáno ve smyslu jeho vlastních účelů (cílů). Nikdo nepochybuje, že mezinárodní právo plní společenské funkce, zejména souběžně zajišťuje mezinárodní mír, bezpečnost a spravedlnost ve vztazích mezi státy nebo ochranu lidských práv.⁴⁸ Skrze mezinárodní právo sledují státy i další cíle: svobodu, stabilitu, zachování přírody apod. Většina států se na společných cílech, jež jsou vyjádřeny ve vysokém stupni abstrakce, shodují. Málokdo je zpochybňuje nebo od počátku odmítá. Jejich problémem je ovšem možnost vzájemného střetu, sklon ke konfliktnosti, a rovněž jejich rozdílná, plurální interpretace. To se zřetelně projevuje u mírového urovnávání konkrétních mezinárodních sporů i situací.⁴⁹ Tady leží paradox cílů. Mezinárodní právo konečně nemá objektivní měřítko, podle nichž možno upřednostnit některé dohodnuté účely nebo stanovit jejich preferenční používání skrze nějakou hierarchii.

Je méně známé, že statut mezivládní organizace se vztahuje k pojmu 'mezinárodního práva'. Charta Organizace amerických států z roku 1948 naznačuje, co mezinárodní právem společně míní státy sdružené v kontinentální organizaci.⁵⁰ Čl. 3 Charty, jehož záhlaví se dovolává zásad, uvádí: „Mezinárodní právo je standardem chování států v jejich recipročních vztazích“ (*International Law is the standard of conduct of States in their reciprocal relations*).⁵¹

Charta stvrzuje, že mezinárodní řád sestává z respektu k subjektivitě, svrchovanosti, nezávislosti států a poctivého plnění závazků vyplývajících ze smluv a jiných pramenů mezinárodního práva. V použitém pojmu se mezinárodní právo rovná jedinému standardu. Co je ale standardem? Standard se může vztahovat k zevní formám neboli k pramenům mezinárodního práva. Jeho funkcí je sloužit jako směrník či bójce na 'volném moři', a to v situacích, kdy se nedostává nebo jen částečně dostává pravidel plynoucích z klasické triády pramenů.⁵² V mezinárodním právu se ale standardy mnohdy pokládají za synonyma

---

⁴⁸ Ch. Tomuschat, *International Law: Ensuring the Survival of Mankind on the Eve of New Century*, Recueil des Cours, 1999, Vol. 281 s. 23: „*We take it that international law is not objective in and for itself and that, instead it has a general function to fulfil, namely to safeguard international peace, security and justice in relations between States, and human rights as well as the rule of law domestically inside States for the benefit of human beings, who, in substance, are the ultimate addressees of international law.*”

⁴⁹ M. Koskenniemi, *What is International Law for?* M. D. Evans (ed.), *International Law*, Oxford, 2003, s. 90: „*There is no disagreement about the objective of peace in the Middle East between Israel and the Palestinian people. But if asked what 'peace' might mean for them, the protagonists would immediately give mutually exclusive answers.*”

⁵⁰ Charta Organizace amerických států byla podepsána v Bogotě v roce 1948.

⁵¹ T. Buergenthal, R. Norris, D. Shelton, *Protecting Human Rights in the Americas. Selected Problems*, Kehl-Štrasburk-Arlington, 1990, 3. vydání, s. 476.

⁵² E. Riedel, *Standards and Sources. Farewell to the Exclusivity of the Sources Triad in International Law?* *EJIL*, 1991, Vol. 2, s. 84.

závazných pravidel chování.⁵³ Avšak ve vztahu k předložené definici se zdá, že standard spíše představuje míru nebo i vodítko správnosti. Mezinárodní právo je podle Charty Organizace amerických států spíše klasifikující mírou a vodítkem správného chování, jež se odlišuje od nesprávného. Taková míra a vodítko se společně přijímá, přičemž by měla obrážet objektivitu společného zájmu, jenž sjednocuje, a nikterak individuálně určuje.

Jiným pojmovým prvkem, jenž zasluhuje zaznamenání, je vzájemnost (reciprocita). Reciprocita může být také posuzována jako vhodný způsob chování, vždyť v pozitivním pojetí prospívá spolupráci mezi subjekty mezinárodního práva.⁵⁴ Nebo může ztělesňovat podmínku teoreticky připojenou ke každému pravidlu mezinárodního práva. Právě v anarchickém prostředí mezinárodního společenství se mnohdy zvýrazňuje její společenská úloha jako pragmatického kořene mezinárodního práva.⁵⁵ Jindy slouží jako hledisko objektivit mezinárodního práva. Vzájemnost může být rovněž chvályhodnou strategií, jak podporovat spolupráci mezi subjekty mezinárodního systému.

Vzájemnost v zásadě spočívá v oplácení či výměně dobrého za dobré anebo špatného za špatné; zahrnuje jak prvek konstrukční,⁵⁶ tak prvek destruktivní.⁵⁷ Kromě nich se projevuje ve vzájemnosti rozměr nahodilosti, jenž její používání ve společenské praxi může znehodnotit. Avšak pravidlo nahodilost eliminuje. Co je však nutné připustit, že vzájemnost je pro tvorbu, používání a dodržování části pravidel mezinárodního práva nepoužitelná.⁵⁸ Proto je záhodno spoléhat také na dobrou víru či na jiné mechanismy, jak sociální tak institucionální povahy, které leží uvnitř nebo vně mezinárodního práva.

Těsně po druhém světovém konfliktu píše Alfred Verdross o pojmu 'mezinárodního práva'.⁵⁹ Všimá si bezprostředního konceptuálního vývoje mezinárodního práva a také rozkladu jeho původního smíšeného pojetí. Vymezuje mezinárodní právo jako právo společenství států (*the law of the community of states*).⁶⁰ Tak postupuje od plurality k singularitě; vyzdvihuje vztah mezinárodního práva a společenství států. Bez ohledu na historicky proměnlivý obsah právního systému, přisuzuje mezinárodní právo jediné

---

⁵³ Tamtéž, s. 78.

⁵⁴ R. O. Keohane, Reciprocity in International Relations, International Organization, 1986, No. 1, s. 1.

⁵⁵ A. Verdross, B. Simma, Universelles Völkerrecht. Theorie und Praxis., Berlin, 1976, s. 63.

⁵⁶ Prvek se projevuje v tvorbě mezinárodních smluvních a obyčejových pravidel, v jejich implementaci, jakož se promítá do efektivity mezinárodních pravidel.

⁵⁷ Může vést k nekončícímu oplácení.

⁵⁸ Srov. oblast lidských práv či humanitárního práva.

⁵⁹ A. Verdross, On the Concept of International Law, *AJIL*, 1949, No. 3, s. 439.

⁶⁰ Tamtéž, s. 439.

komunitě, a to hlavně komunitě států.⁶¹ Takže odlišuje mezinárodní právo od práva jiných společenství; třeba vnitrostátního práva. Právo společenství států bylo podle Verdrosse utvořeno téměř výlučně spoluprací států. Navzdory tomu právní řád společenství států zavazuje také jiné útvary blízké státům (válčící strany, poručenská území aj.), sdružení států jako mezinárodní organizace (OSN) nebo jednotlivce. Verdross odděluje ve společenství aktivní a pasivní členy společenství států; vládnoucí od ovládaných skrze mezinárodní pravidla. Aktivním členům pospolitosti (státům) náleží monopol tvorby mezinárodního práva, kdežto ostatní členové se mohou podílet na vytváření mezinárodních pravidel v nepatrném stupni.⁶² Podle Verdrosse jsou státy v mezinárodním společenství absolutně nejvlivnější, tak dominantní, jak jen mohou být. Pasivním členům mezinárodní pospolitosti jednoduše ponechává postavení pouhých stvoření mezinárodního práva.⁶³ Zbývá jim především prostor zbavený mocenského vlivu, tedy možnost spoluutvářet pravidla mezinárodního práva. Umisťuje je z hlediska mocenského, ale zejména právotvorného na okraj mezinárodního společenství. Nicméně všichni členové společenství států jsou jako subjekty povinností stejně podřízeni mezinárodnímu právu.⁶⁴

Od formálního pojmu 'mezinárodního práva' odlišuje jeho konkrétní formy, které se v dějinách lidského společenství objevovaly. Upozorňuji na období starověku, v němž řecké, středomořské, hinduistické nebo čínské právo existovalo jako partikulární systémy. Naproti tomu ve středověku se objevují západoevropské, východoevropské právo a islámské právo národů. Minulost propojuje s možnou budoucností. Pojem 'mezinárodního práva' staví vůči pojmu 'globálního práva'. Ten připojuje k jedinému, singulárnímu společenství, nicméně ke světovému státu, kdy jedna federace zahrnuje celý svět, v němž členové federace mají jen omezenou svrchovanost.

Hned první větou přistupuje Hans Kelsen k vymezení mezinárodního práva.⁶⁵ Činí tak z ryze juristického východiska. Stojí tak v zarputilé opozici proti jakémukoli politickému nebo sociologickému přístupu k právu. Mezinárodní právo nebo právo národů je jménem pro

---

⁶¹Tamtéž, s. 439: „*This definition distinguishes international law, independent of its historically changing contents, as the law of a certain community, namely the community of states, from the law of other communities.*”

⁶²Tamtéž, s. 439: „*But these subjects, other than states, have either only a passive status, as they do not participate in the making of these rules, or they participate only to a slight degree.*”

⁶³Tamtéž, s. 439: „*...the merely passive members of the community of states are simply creatures of international law.*“

⁶⁴Tamtéž, s. 439: „*As subjects of duties all members of the community of states are equally subordinated to international law.*”

⁶⁵H. Kelsen, *Principles of International Law*, New York-Chicago-San Francisco-Toronto-Londýn, 1967, 2. vydání, s. 3: „*International Law or the Law of Nations is the name of a body of rules which – according to the usual definition – regulate the conduct of the states in their intercourse with one another.*“

soubor pravidel, která - podle obvyklé definice - upravují chování států v jejich vzájemných vztazích. Předkládá pojem výhradně vztahený k jevu zvanému mezinárodní právo. Souběžně se ale táže, je-li takzvané mezinárodní právo ve stejném smyslu právem jako vnitrostátní právo.⁶⁶ Podle Kelsena odpověď zcela závisí na obecném pojmu práva. Tím vytváří hierarchii mezi obecným a zvláštním pojmem, kdy obecný pojem kontroluje zvláštní.

Obecný pojem práva je připoután k jazykovému úzu. Přitom myšlenka jazykového úzu je dostatečně široká, poněvadž překonává prostorové, časové doktrinární i politické překážky. Z pozorování všech právních systémů dovozuje, že právo sdílí jediný charakteristický znak. Jeho základní schopnost spočívá v tom, že ostře odlišuje právní řád od řádu morálního nebo náboženského. Rozborem dospívá k výsledku, že právo je možné popsat jako řád společnosti podle latinského rčení *ubi societas, ibi ius*.⁶⁷ Takto právo jako řád přivtěluje ke společnosti. Právní řád přitom vyjadřuje systém vět, výroků (*a system of sentences*), které předepisují, že za určitých podmínek určitý akt donucení by měl být vykonán. Jediným charakteristickým znakem obsahu obecného pojmu práva je donucení. Neboli právo je donucující řád. Kelsen je tak autorem jediného rozhodujícího konceptuálního znaku práva, a tím je donucení.⁶⁸

Mezinárodní právo, třebaže pojmově vyznačené, tak má projít konečnou zkouškou. Musejí být prozkoumány jeho donucovací mechanismy. Kelsen se domnívá, že mezinárodní právo je opravdovým právem, pokud donucující akty států jsou dovoleny mezinárodními pravidly jako reakce na mezinárodní delikt. Neboli jinak, může-li být donucující akt vyložen jako reakce mezinárodněprávního společenství.⁶⁹ Ve stručnosti potvrzuje, že mezinárodní právo je právem v tom smyslu jako vnitrostátní právní řád, protože je v zásadě možné vyložit použití síly směřované jedním státem proti druhému buď jako sankci, nebo jako delikt.⁷⁰ Podle Kelsena je mezinárodní právo právem proto, že obecně předpokládá použití mezinárodních sankcí jako donucovacích opatření, jež se od sebe odlišují stupněm zasahování. Určitá míra zásahu je pouhým provázejícím znakem jednotlivého donucovací opatření jako například represálie. Průvodní vlastností je organizace a způsob provedení donucovacích opatření. Pokud obecné mezinárodní právo - zavazuje všechny státy - upravuje donucující akty jako sankce, jsou státy oprávněny sankce svépomocně vykonat čili vzít právo

---

⁶⁶ Tamtéž, s. 3: „*But is so-called international law, the rules prevailing in the relations among the states, law in the same sense as national or municipal law?*”

⁶⁷ Kde společnost, tam právo.

⁶⁸ E. Hexner, *The Timeless Concept of Law: Observations on Hans Kelsen's Law and Peace in International Law*, *The Journal of Politics*, 1943, No. 1, s. 53.

⁶⁹ H. Kelsen, op. cit. 65, s.

⁷⁰ Tamtéž, s. 17: „*International law is law in the same sense as national law, provided that it is, in principle, possible to interpret the employment of force directed by one state against another either as sanction or as delict.*”

do vlastních rukou. Tudiž právní společenství, které je založeno obecným mezinárodním právem, je organizováno na decentralizovaném základě. Nemá zvláštní orgány pro tvorbu a aplikaci mezinárodního práva. Jak tvorbu, tak aplikaci mezinárodního práva ponechává na jednotlivých členech mezinárodněprávního společenství. Kvůli decentralizaci má obecné mezinárodní právo povahu práva primitivního. Takto právo dichotomizuje, přičemž mezinárodnímu právu připisuje stupeň sociální nerozvinutosti.

Předchozí konceptuální pohledy na mezinárodní právo žijí spíše ve schématu formalismu.⁷¹ Americká právní věda, ale také její mezinárodněprávní větev, si vždy hleděla reality práva. V roce 1940 - tehdy se znovu hrouť představy o mezinárodním právu - Hans Morgenthau pojmenovává hlavní omyly pozitivismu.⁷² Předkládá heuristické i gnoseologické výtky vůči rozšířenému i rozmanitému pozitivismu.⁷³ Morgenthau vyčítá, že mezinárodní právo zmeškalo revoluci behaviorismu a netečně přehlíželo vztah mezi mocí, mezinárodním právem a chováním států.⁷⁴ Historicky vzato, za nejhorší omyl pozitivismu označuje nevšímavost ke vztahu mezi pravidly mezinárodního práva a sociálním kontextem.⁷⁵ Positivismus nedostatečně vnímá, jaké mezinárodní právo ve skutečnosti je. Pravá vědecká teorie mezinárodního práva se musí vyhnout takovým chybám, aby se přiblížila realitě. Podle Morgenthaua realistická jurisprudence nemůže považovat právní pravidla za konečně určená legislativními nebo soudními orgány.⁷⁶ Vědeckým úkolem je vyjádřit jednotné funkční vztahy mezi psychologickými, společenskými, politickými a hospodářskými silami a právními pravidly. Realistická právní teorie je proto vpravdě funkcionální teorií.⁷⁷

Harold Lasswell a Myres McDougal sdílejí tento širavě kritický rozbor, přičemž využívají teorie vnitrostátní politiky a práva k novému vymezení mezinárodněprávního řádu.⁷⁸ Přijímají interakční spřažení společenských věd s jurisprudencí.⁷⁹ Současně se jejich škola (*the New Haven school*)⁸⁰ upíná k soustředěnému šetření skutečností, přičemž používají

⁷¹ M. Koskenniemi, op. cit. 49, s. 101.

⁷² H. J. Morgenthau, Positivism, Functionalism, and International Law, *AJIL*, 1940, No. 2, s. 260: „*The laymen were much quicker to recognize the gap between the rules of international law as represented by science, and the rules of international law as they exist in actual experience.*” Dále R. H. Steinberg, J. M. Zasloff, Power and International Law, *AJIL*, 2006, No. 1, s. 71.

⁷³ Tamtéž, s. 262.

⁷⁴ R. H. Steinberg, J. M. Zasloff, op. cit. 72, s. 71.

⁷⁵ H. Morgenthau, op. cit. 72, s. 270, 272: „*The positivist doctrine of international law completely ignored this particular relationship between the rules of international law and their sociological context.*”

⁷⁶ Takto odkazuje na úlohu precedentů v anglosaském právu.

⁷⁷ Tamtéž, s. 274: „*Hence, "realist" jurisprudence is, in truth, "functional" jurisprudence.*”

⁷⁸ M. S. McDougal, W. M. Reisman, International Law in Contemporary Perspective. The Public Order of the World Community. Cases and Materials, New York, 1981.

⁷⁹ R. H. Steinberg, J. M. Zasloff, op. cit. 72, s. 77: „*Basing themselves largely on psychology, sociology, anthropology, and classic works of political theory.*”

⁸⁰ Vědecká teorie je nazvána jako *the New Haven School*.

moderní metody sociálních věd. Přitom právní teorie se nikdy nevyhne studiu koexistence autority a moci nebo kontroly. Ty jsou absolutně nezbytné pro výkon právních funkcí.

Mezinárodní právo, tak jako veškeré právo, je v podstatě procesem přijímání rozhodnutí a pravidla jsou částí, velmi omezenou částí, intelektuálních operací zapojených do rozhodnutí (*International law, like all law, is essentially a process of making decisions and rules are a part, but a very limited part, of the intellectual operations involved.*)⁸¹

V tomto pojmu 'mezinárodního práva' se objevuje konceptuální dvojice: proces a rozhodnutí. Poslední část pojmu 'mezinárodního práva' zmiňuje pravidla, avšak s odstupem, vážnou zdrženlivostí i s břítkou skeptickou pochybností. Pravidla jsou totiž rozporná, dvojznačná, záhadná, problematická a plná opomenutí (mezerovitá) či omylů.⁸²

Pravidla nemohou být jistotným základem práva, nýbrž vykazují spíše neurčitost i nejistotu. Jsou-li jinak pravidla mezinárodního práva pro positivismus i naturalismus základním znakem jeho konceptu, pro Lasswella s McDougalem jsou pravidla víceméně okrajová; jsou velmi skromně zapojena do intelektuální operace rozhodování. Takto se mezinárodní právo nemůže rovnat systému pravidel. Koneckonců podle Lasswella a McDougala se pravidla nepoužívají automaticky, nýbrž jsou aplikována těmi, kdo přijímají rozhodnutí.⁸³

V procesu autoritativního rozhodování se prolínají dvě skupiny rozhodnutí: konstitutivní a 'veřejného řádu'. Konstitutivní rozhodnutí zakládají a udržují proces rozhodování, kdežto rozhodnutí 'veřejného řádu', která jsou tvořena tímto procesem, se projevují při kontrolování a regulování různých hodnotových procesů ve společnosti.⁸⁴ Nedílnou složkou procesu je přitom kontinuální změna i posloupnost. Takto je proces autoritativního rozhodování sám založen na změně. Připomíná to Hérakleitovu větu: vše plyne. Mimoto se mění sociální kontext každého autoritativního rozhodnutí. Každá fáze procesu je ale dotčena minulým i přítomným rozdělením hodnot.

Jak jinde autoři uvádějí, právo je trvajícím procesem přijímání rozhodnutí zahrnující volby, jež směřují ke společné hodnotě lidské důstojnosti. Všechny systémy veřejného řádu vyhlášují důstojnost lidské bytosti.⁸⁵ Lidská důstojnost se v teorii může stát mírou hodnocení, ale zejména zastupuje základní cílovou a preferenční hodnotu pro učiněná rozhodnutí

---

⁸¹ M. S. McDougal, W. M. Reisman, op. cit. 78, s. 6. Oba autoři také vymezují právo následovně: „*Law is continuing process of decisions involving choices aimed at realizing the common value of human dignity.*”

⁸² I. Scobbie, Some Common Heresies about International Law: Sundry Theoretical Perspectives, in: M. D. Evans (ed.), International Law, Oxford, 2003, s. 70.

⁸³ M. S. McDougal, W. M. Reisman, op. cit. 72, s. 5: „*Rules are not self-applying but are wielded by people acting as decisionmakers.*”

⁸⁴ Tamtéž, s. 93.

⁸⁵ I. Scobbie, op. cit. 82, s. 70.

konstitutivního charakteru nebo 'veřejného řádu'. Sama odkazuje na sociální proces, ve kterém jsou hodnoty široce a nikterak minuciózně sdíleny. A v němž soukromá volba, spíše než donucení, je zdůrazněna jako rozhodující modalita moci.⁸⁶ Ačkoliv je takový cíl coby určitá hodnota všech hodnot vystižen, McDougal a Lasswell úmyslně ponechávají každému volnost ospravedlnit cíl ve smyslu jím upřednostněné účelové nebo filosofické tradice. Hodnota je tímto subjektivizována i ponižována.

Právo, a to včetně mezinárodního, je tak poddajné sdílené hodnotě lidské důstojnosti.⁸⁷ Ta samotná ztělesňuje sociální proces, kde volba má nezastupitelné místo. Ve své původní podobě teorie vystihla hodnotu jako preferovanou událost, tj. to, co jednotlivec nebo aktér rozhodnutí vyžaduje.⁸⁸ Tomu se teorie dodnes vzdaluje hodnotovým rámcem a vnějším cílem, jenž ovšem není uzavřený. Ten nadto podléhá subjektivnímu určení jednotlivcem nebo aktérem rozhodnutí. V mezinárodním systému dovoluje státu jako aktéru rozhodování hájit zájmy podle základních hodnot, které však sám individuálně určuje a zdůvodňuje.

Kromě toho běžné používání mezinárodněprávních pravidel pokaždé nevyžaduje zapojení hodnotových soudů a společenských věd. Všední aplikace právních pravidel je přece obyčejná praktická činnost; tak banální. Případy jsou lehké i těžké, přitom lehčích bývá většina.

Lasswellova a McDougalova teorie je instrumentální. Jak se píše v učebnici, co je někdy nazýváno 'mezinárodním právem' je hypoteticky nástrojem směřujícím k cíli.⁸⁹ V zmíněném ohledu se mezinárodní právo mění v sociální inženýrství. Instrumentální pojetí mezinárodního práva přitom prospívá zejména aktivním a mocným aktérům, kteří mají širokou škálu rozhodnutí.⁹⁰ Podcenění normativní složky mezinárodního práva a jeho chápání jako kontinuální proces rozhodnutí poněkud odnímá mezinárodnímu právu normativnost. Pojem 'mezinárodního práva' se tak přibližuje k proměnlivé a subjektivní politice a do ní se bezvýhradně noří.

Lasswellova a McDougalova teorie se vyhraňovala v bipolárním světě. Oproti ní se jako ideologický kontrapunkt tvoří marxisticko-leninská teorie mezinárodního práva.

---

⁸⁶ M. S. McDougal, W. M. Reisman, op. cit. 72, s. 149: „*The essential meaning of human dignity as we understand it can be succinctly stated: it refers a social process in which values are widely and not narrowly shared, and in which private choice, rather than coercion, is emphasized as the predominant modality of power.*”

⁸⁷ I. Scobbie, op. cit. 82, s. 77

⁸⁸ Tamtéž, s. 72.

⁸⁹ Tamtéž, s. 2: „*What is sometimes called “international law” is supposedly an instrument toward that end.*”

⁹⁰ M. Koskenniemi, op. cit. 49, s. 102: „*The instrumental perspective is typically that of an active and powerful actor in possession of alternative choice.*“

Mezinárodní právo podle této teorie sdílí základní znaky jako kterýkoli vnitrostátní právní systém. Mezinárodní právo má státně volní charakter. Představuje systém právních pravidel, jež upravují určité společenské vztahy a zachovávání těchto pravidel v nutných případech zajišťuje státním donucením.⁹¹ Přes jednotný základ mezinárodní právo vykazuje zvláštnosti, jež spočívají v existenci států, které patří k různým společenským systémům.⁹² Mezinárodní právo se ale liší od vnitrostátního práva průvodními obecnými znaky: subjekty, předmětem úpravy, způsoby tvorby pravidel chování i ve způsobech donucení.⁹³

Marxisticko-leninskou teorii práva určuje její nejvlastnější dogma: třídní boj. Teorie pokládá za konstitutivní sílu vývoje právě boj mezi velkými nenahodilými skupinami osob a vnímá ho jako objektivní zákonitost.⁹⁴ Třídní boj vzniká mezi společenskými třídami, jež se od sebe liší hospodářsky i společensky. Jejich základní zájmy jsou neslučitelné nebo si vzájemně odporují. Třídní boj je objektivně nevyhnutelný a nevyhnutelně vede ke střídání společenskoekonomických formací. Každá společenskoekonomická formace, již charakterizuje určitý výrobní způsob a typ společenských vztahů, má vlastní dějinnou formu mezinárodního práva.⁹⁵

Učebnice mezinárodního práva pod vedením Tunkina se nemůže vychýlit od základní třídní linie, vždyť je obhajobou třídního boje. Vykládá mezinárodní právo v třídním pojetí a podle historického materialismu. Mezinárodní právo vsazuje do třídního schématu a charakterizuje jako mezinárodní právo přechodu od kapitalistické⁹⁶ ke komunistické společenskoekonomické formaci, jejíž první fází je socialismus (*Sovremennoje meždunarodnoje pravo možno opredělit kak meždunarodnoje pravo perioda perechoda ot kapitalističeskoj k kommunističeskoj obščestvenno-ekonomičeskoj formaciji, pervoj fazoj kotoroj javljajetsja socializm*).⁹⁷

Obsah pojmu 'mezinárodního práva ale tíhne k eklektické složitosti. Projevují se v ní věčné pravzory pozitivistického náhledu na mezinárodní právo tím, že odkazuje na typy pravidel, subjektů a způsobů donucení. Přitom státy pojem uvádí do absolutního středu mezinárodního systému. Co je nejzákladnější poučkou, že podstata i povaha států je určována nejvlastnější povahou vládnoucí třídy. Taktéž jejich vůle má třídní charakter. Chování států v mezinárodních vztazích substantivně určuje jejich třídní povaha. V zostřeně polarizovaném

---

⁹¹ G. I. Tunkin (ed.), *Meždunarodnoje pravo*, Moskva, 1982, s. 8

⁹² Tamtéž, s. 8.

⁹³ Tamtéž, s. 9.

⁹⁴ J. Malenovský, *Mezinárodní právo veřejné. Obecná část*, Brno, 2002, třetí opravené a doplněné vydání, s. 45.

⁹⁵ Periodizace typů je následující: otrokářské, feudální společnosti a buržoazní mezinárodní právo.

⁹⁶ Kapitalismus je poslední antagonistickou společenskou formací.

⁹⁷ G. I. Tunkin (ed.), op. cit. 91, s. 44.

uvažování vykořisťovatelské státní útvary se s přirozeností kloní k represivnímu a útočnému jednání v mezistátně právních poměrech, kdežto státům nevykořisťovatelského charakteru je daná z jejich samotné povahy mírumilovnost.

Sociální praxe států socialismu však přeměnila strnulou ideologickou poučku o příčinách chování různých států v iluzi.⁹⁸ Mírumilovná podstata socialismu se empiricky neprokázala. A tak ideologická domněnka neobstála ve zkoušce samotné socialistické praxe.

Mezinárodní právo podle sovětské učebnice představuje soubor právních pravidel upravujících vztahy mezi státy, různorodými v jejich třídní podstatě, a také jinými subjekty mezinárodního práva, jež jsou založeny prostřednictvím shody vůlí účastníky těchto vztahů, a zajištěných v případě nutnosti donucením, které vykonávají samotné státy individuálně nebo kolektivně nebo také mezinárodními organizacemi (*Ono predstavljajet soboj sovokupnost' juridičeskich norm, regulirujuščich otnošenija meždu gosudarstvami, v tom čisle raznorodnymi po svojej klassovoj prirodě, a takže drugimi subjektami meždunarodnogo prava, sozdavajemych putěm soglasovanija vol' učastnikov etich otnošenij i obespečivajemych v slučaje neobchodimosti prinužděnijem, kotoroje osučestvljajetsja samimi gosudarstvami individulno ili kollektivno, a takže mežgosudarstvennymi organizacijami*).⁹⁹

Mezinárodní právo je takto systémem pravidel, jenž není izolován od mezinárodního systému. Přitom obsah každého mezinárodněprávního pravidla musí být zkoumán v kontextu systému.¹⁰⁰ Otázku tvorby pravidel mezinárodního práva řeší marxisticko-leninská doktrína koordinace (*soglasovanija*) vůlí. Pravidla jsou tvořena v dvoustupňovém normotvorném procesu, jenž je procesem dosahování koordinace (nikoli však ztotožnění) vůlí států, jsou-li zejména třídně rozdílné. Jelikož stát je zásadně chápán jako politickomocenská třídní organizace, jeho vůle nemůže nemít třídní charakter. Vůle každého státu je tudíž vůlí vládnoucí třídy. Jinak jsou si státy uvnitř mezinárodního práva legálně rovny.

Mezinárodní právo má třídní původ, podstatu a cíl.¹⁰¹ Byť jeho jednotlivé normy mohou být třídně pestré. Třídní boj (nepřátelství) pak není pouze relačním archetypem vnitrostátním, ale také mezinárodním. V instrumentální perspektivě je bezprostředním třídním cílem mezinárodního práva přechodného období zajištění mírového soužití (i soutěže) mezi

---

⁹⁸ Srov. tzv. Brežněvovu doktrínu, podle níž socialistické státy mohou použít ozbrojenou sílu tehdy, kdy je ohrožen jeden člen socialistické pospolitosti. Ohrožení spočívá v možnosti socialistického státu vrátit se ke kapitalismu. Ačkoli zdůvodnění bylo použito po ozbrojené intervenci členských států Varšavské smlouvy do Československa v roce 1968, doktrína se uplatnila v roce 1956 v Maďarsku i později v roce 1980 v Afghánistánu.

⁹⁹ G. I. Tunkin, op. cit. 91, s. 44-45.

¹⁰⁰ Tamtéž, s. 8.

¹⁰¹ Mezinárodní právo má zajistit přechod ke komunistické společenskoekonomické formaci.

socialistickými a kapitalistickými státy.¹⁰² Konečným třídním cílem, jemuž se mezinárodní právo jako součást společenské nadstavby podřizuje, je zákonitý, nevyhnutelný přechod ke komunistické formaci; beztřídnímu společenství, kde jinak státy i právo odumírají. Tady, jak říká Karel Marx, začíná epocha dějin vědomě tvořených.

Ještě před zhroutilím bipolárního systému se objevuje kritický vhléd i utopický vhléd vzhledem k mezinárodnímu právu.¹⁰³ Philip Allott činí obojí. V obrazoborecké rovině vyčítá mezinárodnímu společenství, že si zvolilo model mezinárodních vztahů nejprve podle Hugo Grotia¹⁰⁴ a posléze v 18. století podle Emmericha de Vattela.¹⁰⁵ Tady začíná tradice, která byla omylem, pokud ne tragédií. Strůjnými prvky se staly dominance a středovost států, které ovšem byly obráceny na ruby.¹⁰⁶ Slovo 'stát' se začalo používat nejenom k označení vnitřní společnosti, ale také ve významu celé společnosti, tj. pro Allotta zlá synekdocha.¹⁰⁷ Tak se mezinárodní společnost (společenství) stala nesociální společností, která ignoruje myšlenku a ideál demokracie.¹⁰⁸ Mezinárodní společnost se oddělila od vývoje podřizovaných společností. Nastoupená tradice plodí ale špatné vědomí a základní neporozumění toho, co je i znamená humanita.

Jiným základním prvkem tradice vyvolené mezinárodní společností (společenství) je svrchovanost jako předpoklad mezinárodních vztahů.¹⁰⁹ Svrcovanost je nechtěná, nezáměrná vůle, která byla přenesena z vnitrostátního prostředí do mezinárodních vztahů.¹¹⁰ Svrcovanost ale není součástí fyzického světa, nýbrž je teoretickou představou. V ní leží teoretická nesoudržnost a praktická impotence mezinárodního práva.¹¹¹ Místo mezinárodního práva v mezinárodní společnosti je proto okrajové, zbytkové a jenom občasné. Systémovou slabost mezinárodního práva výmluvně vyjadřuje skutečnost, že každý jednotlivý operační subsystém moderního práva mezinárodního společenství je nejistý a nesoudržný i anachronický.¹¹²

---

¹⁰² Mezinárodní vztahy mezi socialistickými státy se přitom řídí zásadou socialistického internacionalismu, resp. proletářského internacionalismu.

¹⁰³ P. Allott, *Eunomia. New Order for a New World*, Oxford-New York, 1990.

¹⁰⁴ Tamtéž, s. 296.

¹⁰⁵ Základním dílem E. Vattela je v roce 1758 vydané dílo *The Law of Nations, or the Principles of natural law applied to the Conduct and to the Affairs of nations and Sovereigns*.

¹⁰⁶ P. Allott, op. cit. 96, s. 243.

¹⁰⁷ Synekdocha je pojmenováním celku označením části.

¹⁰⁸ P. Allott, op. cit. 103, s. 417: „*It chose to be unsocial society creating itself separately from the development of its subordinate societies, ignoring the idea and the ideal democracy...*“

¹⁰⁹ I. Scobbie, op. cit. 82, s. 80.

¹¹⁰ P. Allott, op. cit. 103, s. 199: „*Sovereignty is unwilling will.*“

¹¹¹ Tamtéž: „*In that lies the theoretical incoherence and the practical impotence of international law.*“

¹¹² Tamtéž, s. 298.

Allott je šíravý i budující. Hledá i určuje teoretický základ mezinárodní práva pro mezinárodní společnost (společenství). Jeho *eunomie* představuje ideál ideálů, dobrý řád pro sociální mezinárodní společnost, kde humanita objeví své právo. Tehdy stará a současně nová slova, myšlenky, teorie a hodnoty zaplaví společenské vědomí celku humanity.¹¹³ Humanita přispěje k rozvinutí spravedlnosti, lásky a mírumilovného vědomí. Allott tak důvěřuje revolučnímu a opětovnému ustavení humanity v lidské mysli.¹¹⁴ Osobité břemeno společenské odpovědnosti se ukládá filosofům a právníkům; právníkům, kteří mají dobrou vůli a jsou schopni ustavit pravou universální realitu, v níž humanita vládne.

Zamýšlí-li se Allott nad takzvanými pravidly obrací se proti mnohým malým a velkým teoriím, a to včetně pozitivismu. Domnívá se, že právo není systémem právních pravidel.¹¹⁵ Právní systém je nekonečnou řadou provázaných právních vztahů utvářející síť nekonečné hustoty.¹¹⁶ Upíná se tak k právnímu jevu naprosto proměnlivému, zároveň nejistému a věčně otevřenému vzniku, změně i zániku. Sám v jiné souvislosti seznává, že obsah právního vztahu je nepřesný jako jazyk, v němž je vyjádřen.¹¹⁷ Podle Allotta představuje právní vztah matici, která označuje osoby a situace v abstraktní formě. Právní vztah (právo, povinnost, pravomoc, svoboda, odpovědnost, imunita, právní nezpůsobilost) je vzorem, strukturou možnosti, v níž mohou být skutečné osoby a situace nalezeny.¹¹⁸

Porozumění právu jako nekonečné řadě propletených právních vztahů dovoluje Allottovi konstruovat mezinárodní právo na jiných pojmových základech. Může vycházet a také vychází od jedinců (nikoli od států), kteří jsou středem společnosti, ale i mezinárodní společnosti. Lidská stvoření jsou stvořeními, která utvářejí sebe sama.¹¹⁹ Společnost je přitom kolektivním sebe-utvářením (*self-constituting*) lidských bytostí jako členů společnosti. Mezinárodní společnost je proto nejenom kolektivním sebe-utvářením (i sebe-utvořením) všech bytostí, ale rovněž společností všech společností. Allott tak zapojuje jednotlivce i společnosti do jediného celku skrze nejenom společenské, ale zejména právní vztahy. Podstatou každého vztahu je tak propojenost anebo provázanost, a sice mezi jednotlivci i společnostmi.

---

¹¹³ P. Allott, *Reconstituting Humanity – New International Law*, *EJIL*, 1992, No. 2, s. 219.

¹¹⁴ Tamtéž, s. 251.

¹¹⁵ P. Allott, *The Concept of International Law*, *EPIL*, 1999, No. 10, s. 36: „*Law is not, as so often supposed, a system of legal rules.*“

¹¹⁶ Tamtéž, s. 36.

¹¹⁷ Tamtéž, s. 36.

¹¹⁸ Tamtéž: s. 36: „*A legal relation (right, duty, power, freedom, liability, immunity, disability) is a pattern of potentiality into which actual persons and situations may be fitted.*“

¹¹⁹ P. Allott, *op. cit.* 113, s. 219.

Způsob dialektického uvažování se promítá i do pojmu 'mezinárodního práva'. Je-li mezinárodní právo právem mezinárodní společnosti (společenství), musí zahrnovat právní vztahy mezi všemi lidskými bytostmi a všemi lidskými společnostmi, a to včetně forem společnosti konvenčně nazvané jako 'státy'. Tudíž mezinárodněprávní systém obsahuje tři hierarchické systémové úrovně: mezinárodní právo ústavní, mezinárodní právo veřejné a právo jednotlivých národů.¹²⁰ První úroveň, staršími právníky nazývaná jako nutné právo národů, obsahuje strukturální vztahy, které upravují soužití všech druhů podřízených společností. Mezinárodní právo ústavní, jež předpokládá nadřazené postavení i konstitutivní schopnost, uděluje umělým právníkům osobám, a sice včetně státům, způsobilost jednat jako strany mezinárodněprávních vztahů. Allott však neupozorňuje, odkud vyvěrá mimořádná pozice a schopnost mezinárodního práva ústavního anebo, kdo a jak je ustavil.

Druhý systémový stupeň je právem 'mezivlády' mezinárodní společnosti.¹²¹ Základními účastníky právních vztahů jsou tedy státy zastoupené jejich vládami. Mezinárodní právo veřejné je v jiném smyslu společný výtvor obou: mezinárodního práva ústavního a vnitrostátního práva ústavního. Mezinárodní právo ústavní určuje právní vztah podřízených společností, kdežto vnitrostátní právo ústavní určuje právní postavení a pravomoci každého státu a její vlády.¹²² A protože Allottův pojem 'práva' jako veskrze integrující (třebaže také diferencující) musí zahrnovat rovněž právo jednotlivých národů. Mezinárodněprávní systém je ve svém celku systémovou jednotou. Takový systém je schopen usmiřovat společné zájmy všech podřízených společností se společným zájmem všech lidských bytostí v přežití i rozkvětu lidského druhu.¹²³

Allottův pojem 'mezinárodněprávního systému' (včetně mezinárodního práva) boří obecnou představu, že mezinárodní právo je nepřekonatelně o právních vztazích mezi státy.¹²⁴ Jeho mezinárodní společnost (společenství) je všeobsažná i úplná; zahrnuje jednotlivce a všechny společnosti, přitom státy jako společnosti nejsou z mezinárodní společnosti vyňaty. Ale v Allottově představě ztrácejí státy středové postavení. Jednotlivci nahrazují státy na jejich svrchovaných místech. Jednotlivci spíše než státy mají určovat a také být odpovědní za relační obsah mezinárodního práva.¹²⁵ Jde o futuristický přelud nebo reálnou možnost? Jde o sen, jenž nemá s přítomností nebo budoucností jakékoli reálné spojení?

---

¹²⁰ P. Allott, op. cit. 115, s. 37: „*The international legal system contains three systematic levels: (1) international constitutional law; (2) international public law; (3) the laws of nations.*”

¹²¹ Tamtéž, s. 37: „*International public law is the law of the intergovernment of international society.*“

¹²² Tamtéž, s. 38.

¹²³ Tamtéž, s. 38.

¹²⁴ I. Scobbie, op. cit. 82, s. 82.

¹²⁵ Tamtéž, s. 82.

Allott nezůstává sám v rozšiřování rozsahu pojmu 'mezinárodního práva' či 'mezinárodněprávního systému' a v souběžném vyvracení teorií mezinárodních vztahů a mezinárodního práva, které setrvale staví státy do výlučného rámce zkoumání. Anne-Marie Slaughterová ovšem využívá pro vyjádření hypotéz liberální teorii mezinárodních vztahů.¹²⁶ Podle ní mezinárodní právo a mezinárodní politika sdílejí stejný pojmový prostor.¹²⁷ Proto mnozí internacionalisté i teoretici mezinárodních vztahů společně uznávají, že nelze zkoumat pravidla bez vidění reality mezinárodního systému. Slaughterová, podobně jako Andrew Moravcsik, vyvrací základy učení politického realismu.¹²⁸ Realisté se domnívají, že státy jsou základními aktéry mezinárodního systému čili představují racionální útvary, které jsou funkčně totožné. Jejich zájmy se pohybují od přežití k růstu, přičemž takové zájmy jsou vnější povahy a stálé. Zájem je nedílnou složkou politiky, kategorií, jež není poznamenána dobou ani místem.¹²⁹ Avšak proměnlivou složkou mezinárodní politiky je moc. V realistickém chápání mezinárodních vztahů vystupuje mocenskopolitické postavení států jako východisko i měřítko. Realisté se taktéž domnívají, že anarchická struktura mezinárodního systému předpokládá konflikt i nejistotu v mezistátních poměrech. Jeden přírůbek v hutné zkratce přibližuje výklad a porozumění mezinárodním vztahům skrze realismus. Interakce mezi základními jednotkami mezinárodního systému se odehrává jakoby na kulečnickém stole, jenž představuje svět. Státy coby kulečnické koule, tedy tvrdé, neprůhledné a centralistické útvary, do sebe navzájem narážejí, a tak se neustále střetávají.¹³⁰

Naproti tomu jedna z verzí liberální teorie se nezaměřuje na interakci monolitních států v anarchickém prostředí mezinárodního systému, nýbrž sleduje 'vnitřní' vztahy mezi společnostmi zorganizovanými ve státy.¹³¹ Liberální teorie vychází z domněnky, že základními aktéry v mezinárodním systému nejsou neosobní útvary neboli státy, nýbrž jednotlivci a skupiny, jež jednají jak ve vnitrostátní, tak v nadnárodní občanské společnosti. Zástupci liberalismu se soustředí na pochopení způsobů, jak vzájemná závislost podporuje nebo umožňuje jednotlivcům a skupinám vyvíjet rozdílný nátlak na vlády států. Vzájemné vztahy mezi státy na jedné straně a jednotlivci a skupinami na straně druhé se rozvíjejí ve

---

¹²⁶ J. E. Alvarez, Do Liberal States Behave Better? A Critique of Slaughter's Liberal Theory, *EJIL*, 2001, No. 2, s. 183.

¹²⁷ A.-M. Slaughterová, International Law in a World of Liberal States, *EJIL*, 1996 No. 1, s. 1: „*International Law and international politics cohabit the same conceptual space.*”

¹²⁸ H. J. Morgenthau, op. cit. 66, s. 260. H. J. Morgenthau, *Politics among Nations: The Struggle for Power and Peace*, New York, 1973.

¹²⁹ M. Hollis, S. Smith, *Mezinárodních vztahy: interpretace a porozumění*, Brno, 2000, s. 38.

¹³⁰ A.-M. Slaughterová, op. cit. 127, s. 5. Jak Slaughterová uvádí, daná metafora byla použita Arnoldem Wolfersem, *Discord and Collaboration: Essay on International Politics*, 1962, s. 19-24.

¹³¹ Slaughterová používá shodného výrazu jako Allott, a to 'State-society'.

složitým procesu reprezentace a regulace.¹³² Liberálové rovněž věří, že povaha a intenzita zájmů států se projevuje v jejich soužití.

Podle Slaughterové se vztahuje na všechny státy, ať jsou liberálně demokratické, totalitní, autokratické nebo theokratické. Nicméně přesně rozlišuje mezi státy podle politického režimu: liberální a neliberální. Staví mezi ně 'zed' jinakosti, jež může zakládat vzájemné odcizení. Domnívá se, že rozdíl mezi liberálními a neliberálními státy je průkazný (empiricky dokazatelný), spíše než normativní.¹³³ Takto optimisticky důvěřuje liberálním státům a spíše ztrácuje ostatní. Liberálně demokratické uspořádání společnosti se stává nejideálnějším.

V uspořádání i v živých vztazích uvnitř politického systému spatřuje základ chování jednotlivých států. Státy se totiž chovají podle toho, jak jsou zevnitř, a sice politicky, ustaveny.¹³⁴ Liberálně demokratické státy se chovají ve vzájemných vztazích mírumilovně. Je méně pravděpodobné, že vstoupí do války vůči sobě navzájem, než vůči neliberálním státům. Takto mezi sebou utvářejí liberální mír. Liberální státy nejsou pacifické z povahy samé, ale pouze proto, že řada propojených činitelů snižuje pravděpodobnost ozbrojeného konfliktu mezi nimi.¹³⁵ Liberální mír takto podepírá několik souvztažných činitelů, které působí ve společné dynamice. Liberální demokracie spoléhá na dělbu moci, ústavní záruky občanských a politických práv, právní rovnost a účinný soudní systém. Jde o principy, které organizují společnost a umožňují řešení rozporných zájmů a preferencí mezi jednotlivci a skupinami. Naproti tomu tržní hospodářství se odděluje od státu, i když stát regulativně do hospodářských poměrů zasahuje. Zatímco předchozí činitelé se přednostně váží k vnitřní identitě, další faktory působí přes prostorové či jurisdikční hranice. Liberálně demokratické společenství svazuje husté tkanivo nadnárodních sociálních a hospodářských vztahů mezi jednotlivci i skupinami. Tady se také rodí myšlenka o pacifických účincích prorůstajících společenských i obchodních vazeb a model vzájemné závislosti společností.

Vzájemná závislost nezačíná a nekončí u běžných kontaktů. Zákonodárné, vládní i soudní elity se stýkají mimo oficiální protokol, a tak vytvářejí souběžnost neformálního a formálního kontaktu. Vzniká tu mimo jiné 'rozložená svrchovanost' 'rozloženého státu', jenž

---

¹³² A.-M. Slaughterová, op. cit. 127, s. 6.

¹³³ Tamtéž, s. 8.

¹³⁴ Tamtéž, s. 7: „*Liberal theory explicitly takes domestic regime-type into account in its analysis of State behaviour.*“

¹³⁵ Tamtéž, s. 7-8: „*The claim is not that liberal States are more pacific by nature, only that variety of factors converge to reduce the likelihood of military conflict between them.*“

ovšem zůstává nadále státem.¹³⁶ Svět liberálních států může být takto vnímán jako nadnárodní obec, kde vládne liberálně politický řád, který straní obojímu: anarchii i hierarchii, tj. negarchii. V negarchii je moc kontrolována horizontálně spíše než vertikálně.

Teorie se kruhem vrací ke spisu K věčnému míru od Immanuela Kanta z roku 1795.¹³⁷ Kant určuje tři definitivní vlastnosti (články) věčného míru. Domnívá se, že občanské zřízení v každém státě má být republikánské. Podle Kanta se toto zřízení opírá o zásady svobody členů společnosti, zásady závislosti všech na jediném zákonodárství a zásadu rovnosti státních občanů. Druhým definitivním článkem k věčnému míru je předpoklad, že mezinárodní právo má být založeno na federalismu svobodných států.¹³⁸ A konečně světoobčanské právo má být omezeno na podmínky všeobecné pohostinnosti.¹³⁹ Toto je filosofické východisko i poselství liberální teorie mezinárodních vztahů.

Avšak jedna z odnoží liberální teorie je jen dílem jiná. Upozorňuje na obvyklé činitele a předpoklady podepírající liberální mír. Liší se ale v tom, že zavrhuje plurální charakter mezinárodního systému. Oponenti poslední odnože liberální teorie především napadají její neliberálnost, poněvadž je nesnášenlivá vůči státům a národům, které nejsou pokládány za demokratické.¹⁴⁰ Chybí jí velkolepá liberální myšlenka tolerance. Snadno může být taková teorie v praxi použita jako nástroj vnučené přeměny neliberálních společností.¹⁴¹

K jednolitému světu liberálních států, jenž je hypoteticky utvořen, se pojí liberální model mezinárodního práva. Mezinárodní právo toho druhu upravuje aktivity napříč a mezi územními hranicemi. Může zahrnovat jak *ius gentium*, tak *ius inter gentes*.¹⁴² Jeho pojmový rozsah se rozpíná kvůli rozmanitým vztahům mezi různými sociálními subjekty. První vrstva vztahů spojuje hospodářské a sociální aktéry působící v nadnárodní společnosti, a to bez ohledu na hranice. Jejich úloha uvnitř práva nadnárodní společnosti se stává zcela prvořadou. Kdežto úkoly států jsou výlučně podpůrné a pomocné. V takovém dobrovolném normovém prostředí zůstávají státy záměrně oslabeny. Státy do takových dobrovolně utvářených vztahů zasahují jen, když musejí. Státy zejména usnadňují individuální volbu a nebo kodifikují pravidla autonomně a spontánně rozvinutá jednotlivci a skupinami. Obchodní a profesní

---

¹³⁶ Tamtéž, s. 12: „*It suggest instead an image of what I will call 'disaggregated sovereignty', the recognition of multiple actors exercising different types and modes of governmental authority.*“

¹³⁷ I. Kant, K věčnému míru. Filosofický projekt. O obecném rčení: Je-li něco správné v teorii, nemusí se to ještě hodit pro praxi, Praha, 1999.

¹³⁸ Tamtéž, s. 20.

¹³⁹ Tamtéž, s. 24.

¹⁴⁰ J. E. Alvarez, op. cit. 126. s. 239.

¹⁴¹ Tamtéž, s. 245. V této souvislosti se připomíná invaze USA a spojenců na jaře roku 2003 do Iráku.

¹⁴² A.-M. Slaughterová, op. cit. 127, s. 16: „*International law, as defined here, comprises all the law that regulates activity across and between territorial boundaries. It can include the law of peoples and the law of nations the jus gentium and jus inter gentes.*“

organizace přijímají právní pravidla pro sebe a mezi sebou, aby mohly účinně spolupracovat. V případě vyvstalých sporů volí soudní nebo rozhodčí místa, která jsou prosta přímého nebo nepřímého politického vlivu.

První normová vrstva je dílem jednotlivců a skupin, přičemž stát vystupuje jenom jako 'vzdálený' strážce. U druhé normové vrstvy narůstá postavení států. Takové právo upravuje vztahy mezi vládami na jedné straně a jednotlivci a skupinami. Souběžně toto právo reguluje vztahy mezi soudními, zákonodárnými a vládními složkami ohledně rozdělení pravomocí a jurisdikcí. Až třetí vrstva představuje právě mezinárodní právo veřejné, které upravuje především mezistátní vztahy. Zdá se, že postrádá jednotlivce nebo skupiny jako aktéry. Rozhodující místa zde zaujímají státy, vždyť systém formálně sestává z mezivládních smluv, obyčejů a práva mezinárodních organizací, u jejichž normového zrodu stojí zpravidla státní útvary.

Předpokládané mezinárodní právo ve světě liberálních států činí bezpodstatným to, co bylo pro právní pozitivismus pokaždé zásadní; přísně a pečlivě rozlišovat mezi veřejným a soukromým právem neboli mezi právem vnitrostátním a mezinárodním. Rozprostrané mezinárodní právo liberálního typu se nezakládá na formalistických hlediscích. Jeho každé pravidlo není měřeno podle své formy či struktury, nýbrž podle schopnosti přispět k cíli, jenž požaduje liberální teorie mezinárodních vztahů. Pravidla se hodnotí podle toho, nakolik jsou způsobilá omezit vnitrostátní síly, jež by mohly vyostřit mezinárodní spor do podoby vojenského nebo závažného hospodářského konfliktu anebo nakolik posilují či upravují transakce v nadnárodním společenství. Liberálně pojaté mezinárodní právo takto není vymezeno podle subjektů nebo pramenů, ale spíše ve smyslu účelu a účinku.¹⁴³ Je především pojímáno jako instrumentální. Tímto skutečně ztrácejí na významu takové právní kategorie a hlediska jako veřejné a soukromé nebo vnitrostátní a mezinárodní právo.

Jinou větev liberální teorie zastupuje John Rawls, jenž hledí při vysvětlování mezinárodního práva především vpřed, než se analyticky otáčí vzad.¹⁴⁴ Aniž by podrobil zevrubné kritice dosavadní vývoj, obsah, funkce a třeba účel mezinárodního práva, úsporně předkládá dvě pohnutky, které ponoukaly k sepsání jeho práva národů jako realistické utopie. Za společenské zlo lidských dějin označuje nespravedlivou válku a útisk, náboženské pronásledování a odepírání svobody svědomí, hladovění i chudobu. Přitom nikdy se nesmí zapomenout genocida či masová vražda. Vše zmíněné souvisí s politickou nespravedlností.

---

¹⁴³ Tamtéž, s. 16: „*The resulting body of 'law' is defined not according to subject or source but rather in terms of purpose and effect, in conformity with a particular body of international relations theory.*”

¹⁴⁴ J. Rawls, *The Law of Peoples*, with „*The Idea of Public Reason Revisited*”, Cambridge-Londýn, 2001, 3. vydání, s. 3 a násl.

Druhá propojená idea podněcující sepsání díla, které není monografií anebo učebnicí mezinárodního práva,¹⁴⁵ tkví v tom, že nejnebezpečnější formy politické nespravedlnosti jsou odstraněny, jakmile se zavede spravedlivá nebo alespoň slušná sociální politika a spravedlivé nebo alespoň slušné instituce.

Ideje a zase ideje, politické i morální, sestavují politicko-filosofický základ práce. Jednou je představa společenské smlouvy, již nastolili Hobbes, Locke a Rousseau. Druhým ideovým východiskem a vkladem zůstává Kantův věčný mír (*foedus pacificum*). Nikterak poslední je vlastní do všech částic rozestřená teorie spravedlnosti. Rawls se snaží myšlenkové souhvězdí vpravit do povahy a obsahu práva národů, jež přimyká ke společnosti národů (*the Society of Peoples*). Tato společnost nebo společenství není jednolité, nýbrž pestré; zahrnuje národy rozdílných kultur anebo tradic myšlení, zahrnuje národy nábožensky neutrální či nějakému náboženství naopak stranící. I uvnitř okruhu liberálně demokratických států mohou existovat i existují rozdíly. Tolerance je slovem pro soužití dobře řízených národů. Rawls si uvědomuje, že náboženská, filosofická nebo morální jednota není možná ani nezbytná pro společenskou jednotu, pokud společenská stabilita není pouhý *modus vivendi*.¹⁴⁶

Rawls rozlišuje pětici vnitrostátních společností: liberální národy, slušné národy, státy stojící mimo právo (*outlaw states*), společnosti zatížené nepříznivými podmínkami (*burdened societies*). A konečně, jak píše, máme společnosti shovívavé vůči absolutismu. Liberální národy vykazují tři základní vnitřní znaky: institucionální, kulturní a morální.¹⁴⁷ Institucionální rys vyznačuje ustavení demokratické vlády podle ústavních pravidel, kdežto kulturní znak ztělesňuje společnou náklonnost mezi občany, zatímco poslední rys odkazuje na morální charakter liberálních národů. Rawls má velmi blízko k idealizaci liberálních národů, jejichž chování neprověřuje skrze denní mezinárodní praxi. Spíše se přibližuje hypotéze, že liberální národy jsou obojí: racionální i inteligentní. Takové národy totiž v mezinárodních vztazích nabízejí spravedlivé podmínky (*fair terms*) pro spolupráci s jinými národy a jimi se poctivě řídí. Podle Rawlse vnitřní uspořádání liberální společnosti předurčuje jeho mezinárodní chování, jež je v zásadě pacifické a tolerantní. Ontologicky předpokládá demokratický mír. V jeho představě národy coby přirozenější jednotky nahrazují jakoby neosobní státy, které nemají morální rozměr. Předpokládá, že národy jsou přirozeněji organizovány, čímž se dostává k doslovnosti sousloví 'mezinárodní právo'.

---

¹⁴⁵ Tamtéž, s. 5.

¹⁴⁶ Tamtéž, s. 16.

¹⁴⁷ Tamtéž, s. 23 a násl.: „*Liberall peoples have three basic features...*“

Jiným typem vnitrostátní společnosti jsou slušné národy (*decent peoples*). Na rozdíl od liberálních národů může být problémem jejich určení; koho pokládat za slušné národy. Rawls neseťvává u jediného druhu. Mezi slušné národy řadí ty, jejichž základní strukturu podmiňuje slušná konzultační hierarchie¹⁴⁸ nebo jiné, které takovou vnitřní výbavu sice nemají, ale jsou hodny začlenění do společnosti národů. Slušné hierarchické společnosti se od sebe liší, nicméně sdílejí asociativní formu: vnitřní přátelské a kooperační svazky.¹⁴⁹ Navenek nemají agresivní cíle a uznávají, že mohou dosahovat legitimních cílů diplomatickými prostředky, obchodem nebo jinými mírovými způsoby. Druhé hledisko se váže k vnitrostátnímu právnímu systému, jenž musí vyhovět ideji spravedlnosti, která má rozměry aplikační i institucionální, a to zejména k ochraně lidských práv.

Imaginárním - a nikterak konkrétním - příkladem, jímž Rawls přibližuje slušný hierarchický národ je Kazanistan. I ten ve své smyšlenosti tíhne k vše prostupující idealizaci. Tam se vládnoucí vrstvy nenechají uplácat; islám je přitom protěžovaným náboženstvím.¹⁵⁰ Pouze muslimové mohou zastávat vysoké veřejné úřady a mají rozhodující vliv na politické rozhodování, a to včetně zahraniční politiky. Příslušníci menšin jsou loajálními členy společnosti a nejsou podrobeni svévolné diskriminaci: není s nimi nakládáno ve veřejných vztazích jako s porobenými. Konzultační hierarchie se projevuje tak, že všechny skupiny musejí být konzultovány. Přičemž každý člen národa patří k některé skupině. Každá skupina je zastoupena orgánem, jenž zná a vyjadřuje základní skupinové zájmy. Vládcí pak musejí brát v potaz názory a nároky skupin. Konečná rozhodnutí by měla být činěna ve shodě se zájmy Kazanistanu. A konečně taková rozhodnutí musejí zejména vyhovět schématu spolupráce.¹⁵¹

Svět podle Rawlse nezná jen dobře řízené národy: demokraticky liberální a slušné. Objevují se režimy, které odmítají přijmout a následovat právo národů: státy stojící mimo právo. Ty věří, že války posilují nebo mohou posilovat.¹⁵² Ozbrojené konflikty jsou tudíž nápomocné pro uspokojování státních zájmů. Liberální nebo slušné národy proti nim nezahajují války. Jsou-li napadeny nebo bezprostředně ohroženy expanzivní politikou států-

---

¹⁴⁸ Tamtéž, s. 63.

¹⁴⁹ Tamtéž, s. 64: „All these societies, however, are what I call associationist in form: that is, the members of these societies are viewed in public life as members of different groups, and each group is represented in the legal system by a body in a decent consultation hierarchy.”

¹⁵⁰ Tamtéž, s. 75.

¹⁵¹ Tamtéž, s. 77: „Sixth and last-but highly important- these special priorities must fit into an overall scheme of cooperation...”

¹⁵² Tamtéž, s. 90: „...these regimes think a sufficient reason to engage in war is that war advances, or might advance, the regime's rational (not reasonable) interests.”

psanců, jednají v sebeobraně, aby uchránily základní svobody občanů anebo ústavně demokratické instituce.¹⁵³

Jinou skupinou jsou společnosti zatížené nepříznivými podmínkami. Takové společnosti nejsou expanzivní nebo útočné.¹⁵⁴ Jim se nedostává politické a kulturní tradice, lidského kapitálu a často hmotných a technologických zdrojů, aby mohly být dobře řízeny.¹⁵⁵ Naproti tomu ve společnostech shovívavých vůči absolutismu se může dostávat mnohých předpokladů. Mimoto mohou ctít lidská práva.. Ale členům společnosti toho druhu chybí reálná možnost, a sice podílet se na politickém rozhodování. Jejich politická účast na rozhodování o veřejných věcech postrádá smysluplnost.¹⁵⁶

Rozmanitost vnitrostátních společností si vynucuje pro utváření práva národů skloubení dvou teorií. Rawls používá 'dokonalou' (*ideal*) a 'nedokonalou' (*nonideal*) teorii. Ideální teorie se vztahuje k liberálním i neliberálním slušným národům. V její první části se rozšiřuje idea obecné společenské smlouvy na komunitu liberálně demokratických národů. Druhá část 'dokonalé' teorie se týká rozšíření shodné myšlenky na neliberální slušné společnosti; také kvůli jejich dobré pověsti. Ovšem podstatou všeho je, aby liberální i slušné společnosti odsouhlasily, přijaly totožné právo národů. Aby nastala shoda, soulad názorů či stanovisek. Aby předpokládaná společenská smlouva by dohodnuta. Rawls ovšem neodpovídá na to, co se stane, když se neshodnou strany v názoru a předpokládaná smlouva nebude uzavřena. Co bude, nastanou-li mezi liberálními a neliberálními národy nedorozumění či konflikt. Najednou chybí jiné předvídané řešení; nic se neobjevuje. To nenapraví ani zásady, jež utvářejí základní chartu práva národů, ale především určují všeobecně přijatelný normový obsah práva národů.¹⁵⁷

Vzájemný vztah mezi liberálními a neliberálními národy má určit tolerance, kterou však Rawls chápe spíše jednosměrně. Směřuje od liberálních k neliberálním slušným

---

¹⁵³ Tamtéž, s. 91.

¹⁵⁴ Tamtéž, s. 106: „*Burdened societies, while they are not expansive or aggressive...*“

¹⁵⁵ Tamtéž, s. 106.

¹⁵⁶ Tamtéž, s. 4.

¹⁵⁷ J. Rawls, op. cit. 144, s. 37: „*These principles constitute the basic charter of the Law of Peoples.*“ Mezi okteto zásad patří:

1. národy jsou svobodné a nezávislé a jejich svoboda a nezávislost jsou respektovány jinými národy,
2. národy dodržují smlouvy a závazky,
3. národy jsou si rovné a jsou stranami smluv, které je zavazují,
4. národy dodržují povinnost nevměšování,
5. národy mají právo na sebeobranu, ale žádné právo zahájit válku z důvodů jiných než sebeobrana,
6. národy ctí lidská práva,
7. národy dodržují určitá předepsaná omezení při vedení války,
8. národy mají za povinnost pomáhat jiným národům žijícím v nepříznivých podmínkách, které jim brání mít spravedlivý nebo slušný politický a sociální režim.

národům.¹⁵⁸ Tolerance neznamena jenom uznání za rovné partnery s plnou právní „výbavou“, ale také zdržení se uvalení sankcí (vojenských, hospodářských nebo diplomatických), jež by měly sloužit k zásadní změně neliberální slušné společnosti. Přetrvává ovšem problém, nakolik bude účinná tolerance, jestliže nebude společenská smlouva.

‘Dokonalá’ i ‘nedokonalá’ teorie sleduje dlouhodobý cíl, jak přivést všechny státy k poslušnosti právu národů, jež má dospět k univerzalitě.¹⁵⁹ Ve vztazích mezi liberálními národy a státy, jež stojí mimo právo i společnost s dobrou pověstí, protože nedodržují právo, lze používat zahraničně politické instrumentarium. Jeho aktivními položkami je přesvědčování, nátlak či odepření pomoci. Tak může být zpravidla postupně činěn nátlak, aby státy-psanci změnilly své chování.¹⁶⁰ Nátlak obvykle nepomáhá změnit chování i postoje, proto je podle Rawlse žádoucí nevpustit takové režimy do vzájemně výhodné spolupráce spolu s dobře řízenými národy.¹⁶¹ Výsledkem ale často bývá izolace nejenom vnější, rozvíjená ze strany liberálních i neliberálních společností, ale také vnitřní, k níž se psanci často uchylují. Proto předpokládaný výsledek jejich proměny je značně nejistý a vzdálený. Nehledě k tomu, že národy se slušnou pověstí se často neřídí obecným zájmem a podléhají krátkodobému pragmatismu vůči desperátním státům. Navzdory tomu je možné nabídnout dobré příklady proměn.¹⁶² Ale také jejich opaky.

‘Nedokonalá’ teorie se nedovolává myšlenky společenské smlouvy. Ta se vůči těm, kteří nedodržují dohody nemůže nikdy uplatnit. Nicméně ‘nedokonalá’ teorie se taktéž uplatňuje vůči společnostem zatíženým nepříznivými podmínkami. I ty mají být přivedeny do slušné společnosti. Dobře řízené národy mají za povinnost pomáhat v založení svobodných ústavně demokratických institucí, v pěstování politické kultury, byť tu není předpis, jak postupovat, anebo v rozumném a inteligentním spravování záležitostí veřejných. Jinou věcí je pomoc v oblasti přírodních zdrojů, kde mohou být použity distribuční zásady spravedlnosti.¹⁶³

Právo národů podle Rawlse nechce být úporně jednostranné, předané a předávané liberálními národy národům ostatním. Byť má k tomu strukturální sklony. Vychází z politické a morální představy, jak se liberální společnosti mají chovat mezi sebou a vůči jiným národům, jak organizovat a uspořádat vzájemné vztahy, nicméně tato představa musí vyhovět

---

¹⁵⁸ Tamtéž, s. 89.

¹⁵⁹ Tamtéž, s. 85.

¹⁶⁰ Tamtéž, s. 93.

¹⁶¹ Tamtéž, s. 93.

¹⁶² Rawls uvádí z evropských států Španělsko nebo Německo. Tamtéž, s. 106.

¹⁶³ Tamtéž, s. 109, 117.

objektivitě.¹⁶⁴ Jak píše Rawls objektivita práva nezávisí na čase, místě nebo kultuře původu (*culture of origin*), nýbrž na tom, jak vyhoví hledisku vzájemnosti a nakolik je součástí veřejného rozumu společnosti liberálních a slušných národů. Tu je učiněn rozdíl. Právo národů načrtnuté Rawlsem vyděluje liberální a slušné národy na jednu stranu. Očividně idealisticky, vždyť mezinárodní realita je vydatně pestřejší. Konečně k ní se obrací jen zřídka.

Slušné národy jsou tolerovány. Vůči nim platí shovívavost. Kdežto pro útočné, expanzivní státy nemůže být místo ve společnosti národů. Proto nemohou být tolerovány nebo podporovány.¹⁶⁵ V jejich případě žádné mírové řešení neexistuje kromě nadvlády nebo mír vyčerpáním.¹⁶⁶ Naproti tomu rozmanitá pomoc přísluší znevýhodněným společnostem.

Rawlsův optimismus v založení liberálního práva národů není zdaleka bezbřehý či svým založením pouze ideologický. Je velmi střídmy i odměřený. Opírá se o čtyři skutečnosti prověřené lidskými dějinami a politickou zkušeností: rozumný pluralismus, demokratickou jednotu v různosti, veřejný rozum a liberálně demokratický mír.¹⁶⁷ Naproti tomu vidí i meze usmíření, které lpí ve fundamentalismu sdíleném různými náboženskými a sekulárními doktrínami a také v tom, že mnoho jednotlivců trpí neštěstím a mukami.

Nicméně lze se ptát: „Je takové právo národů vůbec možné?“ Rawls odpovídá skepticky moudře. Myšlenka realistické utopie se může někdy a někde prosadit. Taktéž nemusí. Není zaručeno ani, že se vůbec uskuteční.¹⁶⁸ Vždyť její jádro, jež v ideálním pojetí lpí v prosazení obecné společenské smlouvy, je nejisté. Jinou volbou je obecnou společenskou smlouvu neuzavřít. Základní myšlenka realistické utopie tím připomíná dětskou hru, do níž se většina ráda zapojí, ale mnozí zůstávají stranou, ledaže je někdo přinutí.

---

¹⁶⁴ Tamtéž, s. 121.

¹⁶⁵ P. Tsengová, *Beyond Myth and Reality on the Expedition to the Cosmopolitan Utopia: The Parable of Human Rights, Non-State Actors and International Law*, 2002, Vol. 2, s. 190.

¹⁶⁶ J. Rawls, op. cit. 144, s. 123: „*In their case, no peaceful solution exists except domination by one side or the peace of exhaustion.*”

¹⁶⁷ Tamtéž, s. 124-125.

¹⁶⁸ Tamtéž, s. 127: „*It is establish that such a world can exist somewhere and at some time, but not that must be, or will be.*“